SARKADI IMRE

Kőműves Kelemen

DRÁMA HÁROM KÉPBEN

(MELYET A FENNMARADT DRÁMATÖREDÉKEKBŐL ÖSSZEÁLLÍTOTT: SIKLÓS OLGA)

SZEREPLŐK:

KELEMEN
BOLDIZSÁR
MÁTÉ
IZSÁK
BENEDEK
AMBRUS
VÁNDOR
ÖREG
ANNA

(Szín: az épülő Déva vára melletti erdő. Alkonyodik. Egyre sötétebb lesz. Látszik a várfal egy része, másfél-két ember magasságú. Épülőben. A színen sebtében összerótt asztal, néhány széket helyettesítő tönk, egy-két ideiglenes szállásra való kunyhó.)

MÁTÉ *(fiatal, húsz-huszonöt éves, az egyik kunyhó előtt ül a földön, bográcsban főz. Közben fütyörészik.)*

IZSÁK *(ugyanilyen idős, a vár felől jön. Meglátva Mátét, óvatosan lopakodik közelebb, s mögé kerülve, elváltoztatott hangon suttogva):* Kidöntöm a bográcsodat is...

MÁTÉ *(felugrik, hirtelen megfordul):* Ej, hogy az ördög vinne el. Mit ijesztgeted az embert. Hogy a...

IZSÁK: Mitől ijedtél meg? Attól, hogy kidöntöm a bográcsodat, vagy attól, hogy a faldöntő szellem jött a hátad mögé?

MÁTÉ: Tudja a csoda. Az ember, ha megijed, nem azon gondolkozik, hogy mitől ijed meg, hanem megijed és kész. De jó kedved van, hogy játszadozol az emberrel...

IZSÁK: Nem játszadozom én, hanem olyan kutya rosszul érzem magam, hogy muszáj már mást is rosszkedvre deríteni. Legalább az ijesztgetéssel. Ha félek, féljen más is.

MÁTÉ: Szóval te is félsz.

IZSÁK: Van, aki bevallja, hogy fél, van, aki nem. Kelemen például úgy tesz, mintha nem félne, Boldizsár meg különösképpen úgy, mintha jól mulatna. De, mikor esténként omlik a fal, akkor ők is jobban szeretnék a feleségük mellett érezni magukat otthon. Zárt ajtó mögött.

MÁTÉ: Átmegy a szellem a zárt ajtón is, ne hidd, hogy nem.

IZSÁK: Átmegy, ha akar, de ezek a szellemek nem akarnak. Ezek csak itt a vár körül ólálkodnak. Aztán, ha hazamenne az ember, akkor örökre békénhagynák.

MÁTÉ: Az embert békén is hagyják, legfeljebb a falat nem. Ambrus tegnap azt mondta, hogy látta az egyik szellemet a forrásnál — éppen ivott, s mikor odaérkezett, hát elszaladt.

IZSÁK: Ambrus hazug, te meg buta vagy, hogy elhiszed. Hiszen a szellem azért szellem, hogy ne lehessen látni.

(Kelemen jön a túloldalról.)

Itt jön Kelemen, nézd, milyen nyugodt, annak a tudatában, hogy szellemek nincsenek.

KELEMEN: Szellemekről beszéltek? Úgy látom, Máté, hogy te közben okosabb dolgot is csinálsz. *(Leguggol a bogrács mellé, megkavargatja.)* Ennek már nem sok híja...

MÁTÉ: Mindjárt kész, hacsak ki nem borogatják a szellemek.

KELEMEN: Hacsak ezen múlna, akkor én lennék a legkövérebb köztetek.

MÁTÉ: Min múlik akkor, hogy mégis a legsoványabb vagy?

IZSÁK: Étvágytalan vagy, Kelemen?

KELEMEN: Miért? Az ember nem azon hízik, amit megeszik, hanem azon, amit elspórol a világtól. Azért kövérek a szakácsok akkor is, ha kisétkűek. Azért hízik Boldizsár is.

MÁTÉ: Ő mit spórol el?

KELEMEN: A munkát. *(Megkóstolja az ételt.)* Rakja a követ úgy tessék-lássék, de közben örül neki, hogy úgyis hiábavaló. Nem dolgozik, csak a kezét mozgatja. S azt hiszem, hogy egy hét múlva ti is hízásnak indultok: akkorára annyira megbolondít ez az ostoba szellemmese benneteket, hogy egyikőtök se hisz majd a munkában, amit csinál. De hát így van az, ha a kőműves babonás. Én mondtam, hogy annak, aki fél az erdőtől éjszaka, jobb, ha otthon marad...

IZSÁK: Beszélsz te csak Kelemen, de éppen úgy félsz éjszaka, mint én. Sőt még jobban. Mert én azt hiszem, hogy szellemek vannak, mikor nyöszörgést hallok éjszaka. Akkor érzem, hogy szellem jár a fák közt, mikor sivítást hallok, és szellem suhog a falak közt. Mikor összeomlik a fal, a szellem döntötte le...

KELEMEN: Különösen, ha megfeledkeznek az alátámasztásról...

IZSÁK: A szellem döntötte le. Tudod azt te is. Vagy ha nem szellem, hát valami idegen erő. S különben is mit számít, mit mondunk, a valóság számít. Az, hogy ha nyöszörgést hallasz az éjszaka, te tudod, hogy a fa hajladozik, de mégis félsz, a sivításnál tudod, hogy a szél, mégis félsz, s omlik a fal. Kitalálsz valamit, hogy nem támasztottuk alá, meg ferdén raktuk, azért omlik, aztán mégis félsz.

MÁTÉ: Ferdén raktuk — szépen. Nem először rakok én falat. Meg a többi tíz se.

KELEMEN: Igen, de mégse hiszitek el, hogy más hegyre építeni, ha a föld nem egyenes alattad, akkor elromlik egyszeriben a szemmértéked. Azt hiszed, hogy egyenes, pedig befelé hajlik. Hiába mondtam, hogy használjatok minden sor után mérőónt. Mérőón meg vízmérce, meg egy kis alapos megtámasztás, meg egy kis jókedv, ó, mindjárt nem omlik.

IZSÁK: Bizony omlik az akkor is...

KELEMEN: Mért nem omlott az a rész, amit én építgetek Boldizsárral?

MÁTÉ: Hogy nem omlott? Hiszen tegnapelőtt annak is leomlott jó fele.

KELEMEN: Persze hogy le. Magával rántotta a ti falrészetek. *(Kóstolgatva enni kezd.)* Remélem, Máté, szívesen adod *(nevet)*, mert ha nem, akkor azt kívánom majd, hogy a szellemek egyék meg előled.

MÁTÉ *(morogva)*: Egyed, egyed, hiszen magamnak úgyis sok lenne. Csak időtöltésből főzögetek itt... meg meleg is van a tűz mellett...

KELEMEN: Lesz még itt olyan meleged építkezés közben...

MÁTÉ: Na, én nemigen várom meg. Ha ma éjszaka is omlik, akkor összerakom a holmit, és megyek haza. Nem húzok ujjat a boszorkányokkal.

IZSÁK: Pedig most is leomlik.

KELEMEN: Ej, de biztos vagy benne. Fogadni mernék, hogy most is csak úgy tessék-lássék raktátok a falat.

IZSÁK: Na ezt már nem tűröm, hogy így beszélj. Vagyok én olyan kőműves, mint te.

KELEMEN: Felőlem lehetsz akármilyen kőműves, csak arra jönnél rá, hogy az építkezéshez nem elég a kénytelen-kelletlen munka, mint ahogy általában nem elég sehova. Azt, amit az ember nem szeret csinálni, azt előbb-utóbb úgy csinálja, hogy rossz legyen. Észre se veszi, aztán titokban a fejében dolgozó kismanók elfeledtetik vele, hogy még egy kanál maltert tegyen a kő alá. A legjobban akarja csinálni az ember, aztán mégis úgy emeli oda a követ, hogy a nehezebb fele lógjon kifelé, úgy teszi rá a másikat is. Akkor fölrak még rá vagy három sort, a súly egyre jobban nyomja kifelé, ami úgyis kifelé húzódik a maga súlyától, s egyszerre csak... bumm... kizuhan az egész. Akkor aztán keresi a kedvetlen ember a szellemet, hogy ráfogja a rossz munkát.

(Kelemen rosszkedvűen elmegy. Utána csend.)

MÁTÉ: Én legjobban szeretnék hazamenni.

IZSÁK: Én meg sohasem tudom, mitől féljek jobban. A hazamenéstől vagy az ittmaradástól. Mindegyik rossz.

MÁTÉ: Rossz. A két rossz közül jobb, ha az ember azt választja, amelyik mozgással jár. Félelemből egy helyben maradni mindig rosszabb, mint félelemből elszaladni. Így vagyok én is vele: mint a nyúl, amelyik érzi, hogy jön a vadász. Lapulhat, hogy ne vegye észre, vagy szaladhat, hogy ne érje utol.

IZSÁK: Én meg úgy tétovázok, mint a nyúl: azt hiszem, a végén akkor szaladok majd, mikor késő lesz.

VÁNDOR *(hatvan év körüli öregember, batyuval, bottal be):* Adj' isten.

MÁTÉ, IZSÁK: Adj' isten.

VÁNDOR: Jó helyen járok?

MÁTÉ: Jó helyen? Azt hiszem, a legrosszabb helyen, amit csak ki tudott szemelni egyheti járóföldre. Forduljon inkább vissza.

VÁNDOR: Vissza nem. Hiszen nem biztos, hogy ami neked rossz hely, az nekem is az lesz... Én Déva várát keresem.

IZSÁK: No akkor a legrosszabb helyen jár. Itt nincs.

MÁTÉ: Vagy próbálja megkeresni!

VÁNDOR: Minek nekem a vár? Én csak Kelement akarnám a kőművesek közül.

MÁTÉ: Hiszen Kelement még megtalálhatja. Még él. Isten csudája, hogy még mind a tizenketten élünk. Hej... *(hangosan)* Kelemen, Ke-le-men...

(Csend.)

VÁNDOR: Hallom, omlik a fal, akárhogy építitek.

MÁTÉ: Hallja? Kitől?

IZSÁK: De messzire jár a híre.

VÁNDOR: Rossz hír szárnyon jár. Ördöngös dolgokba nem érdemes belefogni.

MÁTÉ: Na csak mondja ezt Kelemennek...

KELEMEN *(be):* Adj' isten... *(szünet)* Miklós bá?! Maga hogy kerül ide?

VÁNDOR: Téged kereslek, szóm lenne veled.

MÁTÉ: Aztán hírt is hozott, hogy nem épül Déva vára. Azt beszélik a világban.

IZSÁK: Hogy ördöngösség van a dologban.

KELEMEN: Szamárságot fecsegni azt tudtok. *(Vándorhoz:)* Mi hír otthon, Miklós bá'?

VÁNDOR: A feleséged küldött. Ő maga nem tud jönni, mert a gyerek beteg.

KELEMEN: Csak egyszer hozna már jó hírt valaki. De úgy látszik, a jó hírhez is lélek kell.

MÁTÉ: Vagy szerencse.

VÁNDOR: Vagy bátorság. *(Csend.)*
IZSÁK: Hagyjuk talán beszélni őket. *(El Mátéval.)*
VÁNDOR: Gondolnak rád otthon sokat.
KELEMEN: Gondolnak, gondolnak... Mi hasznom belőle... Inkább... *(elhallgat, bosszúsan a levegőbe csap)* az lesz a vége, hogy hazamegy innen mindenki. Megszöknek, mintha a pokol tornácát kellene vakolniok. Gyávák...
VÁNDOR: Hiszen, ha félnek. Félős emberrel nem lehet se hadat viselni, se várat építeni. Még csak marhákat őrizni sem. A félős mindig azt nézi, hogy honnan akarják megdöfni. Ezek ugyan fel nem építik...
KELEMEN: Na csak ne biztasson maga is ilyen jól. Akkor meg különösen ne, ha a többiek is hallják.

(Izsák, Boldizsár, Benedek, Máté be.)

VÁNDOR: Hiszen megyek is én már. Csak azért tértem errefelé, hogy az üzenetet átadjam. Mit üzensz haza?
BOLDIZSÁR *(Kelemennel egykorú)*: Éjszakára csak nem engedjük el!
VÁNDOR: Miért? Tán féltetek?
MÁTÉ: Hát nem is biztonságos ilyenkor járni. Sötétedés után.
VÁNDOR: Járni nem... De itt maradni se...
MÁTÉ: Jól mondja...
IZSÁK: Jól... Én azt hiszem...
BENEDEK: Hogy legjobb lenne vele menni...
KELEMEN: Miklós bá', maga azért jött ide, hogy ijesztgesse az embereket, mert ha azért, akkor jobb, ha csakugyan indul, olyan hamar, ahogy lehet.
VÁNDOR: Nem ijesztgetek én senkit. Csak éppen mondom, hogy én mindig a józanabbik eszemet követem. Aztán most azt érzem, hogy kedvetlenül csinált kényszermunka sosem hozott még eredményt. Mindig féltem ott, amikor félelemből csinált valaki valamit. Most is azt érzem, hogy jobb lenne, ha hazamennétek valamennyien. Mert még mindig jobb.
KELEMEN: Ne beszéljen...
VÁNDOR: Nem beszélek én, csak éppen annyit mondok, hogy még mindig jobb elszaladni a rossz elől, mint segíteni neki... Azt mondom, akinek nincs kedve, jöjjön haza. Egy utunk lesz egy darabig. Mert itt rossz éjszaka lesz...
MÁTÉ: Elhallgasson, mert...
KELEMEN: Csak nem ijedsz meg? Maradj nyugton.
VÁNDOR: Hát jó estét, kőművesek. Megmondom otthon, Kelemen, nincs üzenni-valód. Azt nem várom meg, amíg lesz. *(El.)*
IZSÁK: Azt mondja az öreg is, amit én.
KELEMEN *(leül az asztal mellé, tenyerébe hajtja a fejét)*: Szamár öreg.
IZSÁK: Szamár, nem szamár. De én is azt hiszem, átok ül ezen a helyen. Nem hiába mondták indulás előtt. Gonosz dolgok történtek ezen a vidéken. Nem tudja ezt a várat senki felépíteni. Nem is lehet. Tudod miért? Száz évvel ezelőtt erre menekült egy asszony a két gyerekével. Rablók üldözték. Hát az asszony otthagyta az erdő közepén a két apróságot, hogy ő maga biztosan megmenekülhessen. Ezért van átok ezen a vidéken. Akármit beszélsz te malterről meg mérőónról, Kelemen.
KELEMEN: Ühüm... szóval a szellemek az okai? Jól van... Akkor hiába is próbálkozunk... Úgysem tudjuk felépíteni.
IZSÁK: Nem bizony.
KELEMEN: Nem baj, majd hazamegyünk akkor. Otthon elmondjuk, hogy a szellemek döntögették a falat, s mert hát a szellemeknek ez a közismert szokásuk megvan, el is hiszi majd mindenki. Ugye, Izsák?
IZSÁK: Hát... Nem mondom.

MÁTÉ: Ha nem hiszik, próbálják meg.

KELEMEN: Majd csak megpróbálják. Mert ha már a dévaiak elhatározták magukat, hogy várat építenek, akkor mégiscsak megépítik. Aztán én még soha olyan várról nem hallottam, amit ne lehetett volna felépíteni... Aminek következtében ezt is felépítik majd mások... Azoknak majd nem dönti a szellem... S de nagy nevetés lesz abból.

MÁTÉ: Na, csak próbálják meg.

KELEMEN: Ne félj, megpróbálják. Majd csak kitalálják a módját, hogy őket ne háborgassák a szellemek.

IZSÁK: Hiszen ezt mondom én is. Ki kellene találni a módját, hogy ne háborgassanak minket se. Mert így...

MÁTÉ: Csak ki tudja azt a módot? Senki se tudja. Mi csak itt ülünk a sötétben, és ki tudja, mi történik már azóta a falak körül. *(A háttérben nagy robaj hallatszik, mint mikor épülő fal összedől. Néhány percig tart a dörgés, csattogás, aztán elhalkul, nyomban utána hangzavar keletkezik hátul.)*

IZSÁK: Na mit mondtam! Mit mondtam, Kelemen! *(Újabb nagy robaj, majd csönd.)* Hallod? Mit szólsz ehhez?

KELEMEN *(indul a vár felé):* Már szóltam az előbb. *(A vár irányából egymás után szalad be a színre a többi kőműves. Mindegyik kiabál.)*

KŐMŰVESEK: Megint összedűlt... Hallottad... Én láttam is... Így lesz ez már mindig... Mondtam, hogy elátkozott hely... Az... Az, elátkozott hely... Jobb lesz menni innen... Míg nem késő... Az egész déli fal...

AMBRUS: Ne maradjunk egy percig se! Ne, egy percig se!

IZSÁK: A végén nekünk jönnek a szellemek...

KELEMEN: Minket is összedöntenek, ugye? Hát aki nincs jól malterozva, akinek a feje súlyosabb a kelleténél, azzal egyhamar előfordul. *(Elmegy a vár felé.)*

AMBRUS: Idefigyeljetek. Én ammondó vagyok, hogy abba kell hagyni az építkezést. Ahol nem lehet, ott nem lehet. Próbálja meg, aki meri. *(Bizonytalan morgás.)*

BENEDEK: És a kialkudott díj?

AMBRUS: Hát nekem inkább ne adják a díjat, de én itt nem akarom magam elveszejteni.

BENEDEK: Hiszen elveszejteni én sem.

IZSÁK: Meg a szégyen... Ki hiszi el majd nekünk, hogy a szellemek... Aztán az sem biztos, hogy ha hazamegyünk, hát a szellemek nem jönnek utánunk.

BENEDEK: Hiszen mindjárt sejtettem én, mikor azt a rengeteg aranyat megígérték, hogy nem lesz könnyű munka. Könnyű munkáért nem ígérnek vékával pénzt.

IZSÁK: Éppen ezért lenne érdemes végigcsinálni. Evvel a várral annyit kereshet az ember, amennyit tíz más esztendő alatt nem tudna egyébként. Vagy legalábbis öt esztendő kellene hozzá. S itt meg mi? Ha nem omlana mindig a fal, három hónap se kellene hozzá.

AMBRUS: Amiből mindjárt eltelik három hét. Aztán mi még sehol se vagyunk.

IZSÁK: Gondoltuk már: az éjszaka szelleme. Raktuk éjszaka. Akkor a nappal szellemei jöttek.

AMBRUS: A rossz asszony szelleme, aki az erdőben hagyta a gyerekeit. Aztán nem engedi, hogy vár legyen ezen a helyen.

IZSÁK: Neki mi haszna van abból?

AMBRUS: A szellemek nem úgy gondolkoznak, mint mi. Nem lehet azt kiszámítani, hogy gondolkoznak.

(Bejön Kelemen, megáll mellettük.)

BENEDEK: De szellem, mindegy, hogy melyik.

KELEMEN: Vagy a feladat szelleme, nem gondoljátok?

BOLDIZSÁR: A kényszer szelleme inkább. Kényszer, amitől nem lehet megszökni.

Ahogy az anyja is visszajött a gyermek után, akit itthagyott, mint hallom. *(Nevet.)*

KELEMEN: Építeni jöttünk ide, nem kényszerből, akármit is mondasz. Várat építeni. Azt mondják: bevehetetlent, megvívhatatlant.

MÁTÉ: Csak nem épül.

IZSÁK: Csak éppen nekünk kellene csinálni.

KELEMEN: Nagy dolgot nehéz csinálni. Ha kalyibát építenénk a patak partján, az nem omolna. Az könnyű lenne. De hát nemcsak kalyibát kell építeni.

BOLDIZSÁR: Pedig jobb. Nekem kalyibára lenne szükségem. Szívesebben csinálnám, mint a várat.

KELEMEN: Eredj, csináld. Aki kunyhót akar építeni, menjen, s építse azt. Aki azt akarja, az arravaló. Azért nem épül Déva, mert mindenki csak a kunyhóig mer felnézni. Várat építeni olyan, mint egy-egy háború. Nem lehet a katonákat muzsikusokból toborozni.

BOLDIZSÁR: Vagy ha igen, hát szétszaladnak az első puskalövésre. De hát így jár az, aki rosszul toboroz.

KELEMEN: Vagy így jár, vagy megtanítja őket arra, hogy nem kell szétszaladni. *(Újabb robaj, újabb néhány másodpercnyi csend.)*

MÁTÉ: Hiába. Átok... *(Mindenki mozdulatlanul ül a helyén.)*

KELEMEN: Szamárság. Térjetek már észre!

BOLDIZSÁR: Én észnél vagyok. Máté azt mondja, átok. Én azt mondom, kényszer. Tudom, hogy kényszer, és éppen ezért hitetlenül csinálom. Mint az anya, aki kereste az itt hagyott gyereket két nap, két éjszaka. Aztán nem kereste, mert megtébolyodott. Így jártok majd ti is. Nem jó az, ha buta lelkiismeretek űzik neki az embert az erdőnek.

MÁTÉ: Én is azt mondom, jobb hazamenni.

KELEMEN: Persze hogy jobb. Menjen haza, aki nem hisz benne.

BOLDIZSÁR: Miben?

KELEMEN: Hogy felépül mégis a vár.

BOLDIZSÁR: Akkor egyedül maradsz igen hamar. Mert azt hiszem, már senki se hisz benne.

KELEMEN: Legjobb, ha te máris indulsz.

BOLDIZSÁR: Majd indulok hamar... hát én nem leszek csalódott. Meg nem is szégyellem majd magam. A harcomat megharcoltam, igyekeztem felépíteni Déva várát, nem sikerült. Magamat megőriztem közben. Nem adtam oda az ügynek magamat, csak a fáradságomat. A munkámat, a verejtékemet, a testi erőmet. Az kárba veszett. A lelkemet, azt nem adtam, azt nem hagytam kárba veszni.

KELEMEN: Azért nem épül.

BOLDIZSÁR: Badarság. Az építéshez nem lélek kell. Kő kell. Habarcs kell, szemmérték, mérőón, vízcsövecske... Biztonság... munka... fáradság... Az izmaid kellenek, a tüdőd, a karod... Minden kell, csak a lelked nem kell. Azt megtarthatod magadnak.

KELEMEN: Izmot, tüdőt mindenki tud adni. De attól leomlanak a falak. S mikor omlanak... *(újabb robaj, újabb néhány másodpercnyi csend).* Ilyenkor, mikor omlanak, akkor érzem, hogy a hit hiányzik. S ha nem omlott volna le most, leomlott volna holnap. Vagy jövőre. Vagy tíz év múlva. Mi az az egy-két nap vagy egy-két év az örökkévalósághoz? Úgy nézd a munkád, hogy az időtlen jövő számára készíted. Nem a karod kell bele, hanem a lelked. Hogy az maradjon meg az utókornak. Hitvány kontár, aki csak a mának épít. S hitvány kontár, aki azt hiszi, hogy jobb munkát végzett, ha látszólag messzire integet munkája tornya.

MÁTÉ: Lélek, persze lélek, de itt a rossz lelkek nyüzsögnek körülöttünk.

KELEMEN: Ostobák.

IZSÁK: Bizony azok. Rossz lelkek. Azok rombolják a falakat.

KELEMEN: A falat nem rombolja semmi. Csak összedől, ha nincs ami tartsa. Omlékony anyag a kő, felmorzsolja a holnap meg a holnapután. Erő se kell hozzá, hogy morzsolódjék. A vízcsepp is lyukat váj bele. Lelket kell beleadni, hogy időálló legyen.

BOLDIZSÁR: Lelket? Adod te helyettünk is. De mi hasznod belőle?

KELEMEN: Ki keresi a hasznot? Menj haza, égess téglát haszonért. Mérd ki a tehened fontra, haszonért. Add el a fejed felől a házat, add szolgálónak a lányod, rabnak a fiad, kondásnak apád. Keresd a hasznot s meg is kapod, ha nagyon keresed. Haszon lesz, de nem lesz fiad meg apád, meg házad, meg tehened. Semmid se lesz, csak hasznod. Csak hasznod! Érted?... Ha hasznot akarsz, megkaphatod bárhol, de ha ember akarsz lenni, akkor arra gondolj, hogy az életed kövesd, a megigazulást, a feladatot... Ezzel vedd kezedbe a követ, akkor nem omlik estére. Trója falát az istenek építették, azért volt bevehetetlen. Nincs ebben semmi titok, csak úgy kell csinálni, mint ők. Bizalommal.

MÁTÉ: Ne káromold az eget, Kelemen.

BENEDEK: Nem vagyunk istenek.

KELEMEN: Nem is Isten akarok én lenni. Ember. Aki nagyra tör, mert a teljességet akarja. Aki feláldozza a vagyonát, hogy kövesse az üdvösséget. S ha az üdvösségem azt kívánja, hát az életem is odaadom áldozatul. Minek élnék különben?

BOLDIZSÁR: Minek? Hát, hogy éljünk. Az életért magáért. Ez az egyetlen, aminek önmagában is értelme van.

KELEMEN: Alkotni teremtődött az ember. Utat vágjon, hogy átszelje vele az erdőt, hegyet, pusztát. Hidat a folyóra, várat a vadon közepére. Feltörni a terméketlen talajt, magot vetni bele, termést aratni. Megtalálni az ismeretlen népeket. Vitorlát feszíteni a szeleknek, felfedezni új világrészeket. Megmutatni az ismereteket — hadd pusztuljanak bele a gyávák meg a kishitűek. Kiterjeszteni a falu határát. Sajnállak, Boldizsár, hogy neked nem ez kell, hogy te csak kényszerből emeled magasra a tornyot, s nem azért, hogy messzire ellásson az ember róla. Sajnállak, hogy te csak kényszerből dolgozol, nem azért, hogy alkoss. Sosem érezted az alkotás lázát? Sosem érezted nagynak magad, mikor nagy tetteket vittél végbe? S nem leszel boldog, ha Déva várában emberek laknak majd? Férfiak szeretkeznek majd asszonyokkal a falak mögött, gyerekek születnek, katonák őrzik a bástyát. Az őrség leereszti délelőttönként a hidat, bevonulnak a várba a megrakott szekerek, élelmet, szőnyeget, bort szállítanak. Azoknak, akik kiérdemelték az alkotással. Nézd, ahol most az üres sötét ásít, torony lesz. A toronyőr belátja a környéket. Hát nem érdemes ezért a lelkedet beleadni?

BOLDIZSÁR: A toronyőrért? Vagy a rakott szekérért?

KELEMEN: Az egészért.

MÁTÉ: Hiszen igaza van Kelemennek... *(Csend.)*

BOLDIZSÁR: Lehet, hogy neki igaza van. De az én lelkem drága. Csak egy van belőle. Azt nem adom semmibe. Lélektelenül élni rosszabb, mint lélekkel meghalni. Én csak kényszerrel adnám bele a lelkem, de te is.

KELEMEN: Menjetek haza, menjen haza mind, aki lusta, aki gyáva. Hagyják a művet azoknak, akik nem riadnak vissza az áldozattól.

MÁTÉ: Átok ez, Kelemen, akármit mondasz. Átok bizony, s amíg le nem győzzük az átkot, hiába kevertük, hiába raktuk, mindig omlik a fal.

KELEMEN: Igen, a közömbösség átka rajtunk.

IZSÁK: Dehogyis... A kisgyerek átka, akit itt hagyott az anyja.

BENEDEK: Megváltásra vár a kisgyerek.

KELEMEN: S te is a megváltásra vársz?

BOLDIZSÁR: Hiszen arra vár Kelemen is, megváltásra.

KELEMEN: Én a megváltást csak saját magamtól várom. Hogy elég erős legyek elvégezni az elvégzendőket.

IZSÁK: Én azt hiszem, senkitől sem várhatjuk. Én azt hiszem, hiába várjuk.
BOLDIZSÁR: Én a hazamenést várom.
IZSÁK: Én is. Az kellene...
KELEMEN: Nem megy ingyen.
BENEDEK: Nem is ingyen akarnám... *(Csend.)*
BOLDIZSÁR: No, Kelemen, csinálj hát csodát. Tied a lélektani pillanat, mindenki arra vár, hogy ne dőljön a fal. Mert szégyen lenne kudarccal elmenni haza, meg nem is kifizetődő...
KELEMEN: Elmaradna a haszon, ugye...
BOLDIZSÁR: No csak várjunk azzal a haszonnal. Okosan küzdj, Kelemen. Ne nézd le az emberek hitét. Hittel akarod építeni a falakat, hát hitet adj nekik, ne gúnyt. Átok ül a vidéken, ugye, Máté?
MÁTÉ: Átok bizony. Én azt mondom.
IZSÁK, BENEDEK: Én is.
BOLDIZSÁR: Egy asszony az átka. Rossz asszonyé, aki otthagyta a gyerekét. Átok ellen nem lehet meggyőzéssel küzdeni, Kelemen. Látjátok a rossz szellemeket? *(Körülmutat, a többiek ijedten összehúzódnak.)* Látjátok? Ott repkednek! Körülöttünk! Nem lehet őket elűzni. Hiába mondod, Kelemen, hogy nincsenek, mert vannak. Halljátok a hangjukat? *(A kőművesek összébb húzódnak.)* Nincs ugyan hang, csak az éjszakai csend, de mégis hallani. Hiába mondod, hogy nincsenek, Kelemen, mert mindenki látja, mindenki hallja...
MÁTÉ: Hagyd ezt a beszédet, Boldizsár!
BOLDIZSÁR: Mért hagyjam? Kelemen azt mondja, lélek kell a falba. Én nem adom a magam lelkét, de ajánlja fel valaki. Ajánlja fel, aki nem látja a rossz lelkeket, aki nem hallja a szellemeket. *(Csend.)* Csodát csinálj, Kelemen, csodát. Az dönti le a bálványokat, csodát, ha mersz. Vagy ha tudsz.
KELEMEN: Ne hallgassatok rá. Fél, azért beszél így.
MÁTÉ: Fél itt mindenki.
KELEMEN: Féltek? *(Csend.)* Hát féltek. Na, akkor mondok én olyat, amitől majd még jobban féltek. Átkot mondtok, ugye, hogy átok ül a vidéken? Hát űzzük el az átkot. Engeszteljük ki a rossz szellemeket...
MÁTÉ: Jó, de mivel?
BOLDIZSÁR *(gúnyosan):* Emberhalállal, nem?
KELEMEN: Hát emberhalállal. *(Gúnyosan:)* Nem adja valaki a lelkét a várba? Nem azért, hogy felépüljön, nem azt akarjátok ti. Hanem, hogy a többi ne féljen...!
BOLDIZSÁR *(gúnyolódva, színészkedve):* Tudjátok, mit mondok? Nem állítja meg ezeket a falakat semmi, csak egy befalazott asszony. Az tartja belülről a falat, akkor nem omlik össze. Akkor megnyugosznak a rossz szellemek, akkor feloldódik a vidék az átok alól. Mert asszony miatt van, aki itt hagyta a gyerekét, hát asszonynak kell elpusztulni, hogy megszűnjön. Na, nem féltek?
MÁTÉ: Hagyjad, hagyjad...
KELEMEN: Ne beszélj szamárságot.
BOLDIZSÁR: Nem szamárság ez. Gondolkozzatok, no! Egy hónapja rakjuk a falat. Követ kőre, és omlik mindennap. Jó hónap volt? Nem bizony. Éjszakánként mindenki jobb szeretett volna nem itt lenni. Féltetek ugye, mikor omlott a kő. S nappal, mikor hozzáláttatok rakni, hát avval raktátok, hogy úgyis omlik. Hát mit akartok még? *(Gúnyosan:)* Boszorkányság? Boszorkányság. Ez ellen Kelemen se tud semmit tenni. De én azt mondom, hogyha egy asszonyt befalaznánk...
KELEMEN: Egy asszonyt?
BOLDIZSÁR: Egy asszonyt, aki legelébb idejön.
MIND *(esküszerűen egymásra rakják a kezüket):* Egy asszonyt...

(S ö t é t)

(A szín ugyanott kivilágosodik, ketten — Boldizsár és Kelemen — ülnek a rönkökön. Várnak.)

BOLDIZSÁR: No, most nyugodt vagy? Várod a csodát?

KELEMEN: Nem félek a csodáktól és nem borulok le a csodák előtt. Magunktól várom a csodát. A lelket várom az emberekbe.

BOLDIZSÁR: Lelket lélek árán?

KELEMEN: Hogy érted?

BOLDIZSÁR: Hisz tudod. A babonás megszédültek ötlete volt, s te helyeseltél. Eleven lelket a falakba.

KELEMEN: Te csináltad ezt a szamárságot. Babonát a babona ellen. Miért? Mi értelme volt?

BOLDIZSÁR: Éppen ebben keresel értelmet? Hát ha akarod tudni — nem volt semmi értelme. Semmi. Érted? Csak meg akartam ijeszteni őket. S neked meg megmutatni, hogy nem lelkesítés kell ide, hanem ijesztés. Vagy nem is ezt. Azt, hogy kényszer ez mindenkinek. Itt állnak a vár alatt, megbabonázva, aztán mindegyik akár a saját feleségét is hajlandó lenne feláldozni, csakhogy épüljön.

KELEMEN: Dehogy lenne hajlandó. Jöjjön meg az első asszony, aztán nézd meg, hogy a férje mit szól majd a tegnap esti alkuhoz. Pedig ha komolyan vennék, nem is lenne bolondság.

BOLDIZSÁR: Mért? Nem ezt fogadtátok?

KELEMEN: Fogadtuk, fogadtuk. S te nem ezt fogadtad?

BOLDIZSÁR: Könnyen tehettem. Nekem nincs feleségem. Özvegy vagyok már ötödik éve.

KELEMEN: Úgy, akkor könnyen nevetsz. Neveted magadban nekünk, tizenegyünknek elszántságát, akik az életünket tettük fel Déva vára felépítésére. A küzdelemben, alkotásban elhullottak testén lépnek át az utódok a további eredmények felé. S a nevetők, mint te, elmaradnak félúton. Tegnap, mikor megrémítetted az embereket, boszorkányokat láttak minden fa tetején, feláldozták volna a saját üdvösségüket, csakhogy megnyugodhassanak valamiben... — akkor szamárság volt ez az alku. De ma reggel, hogy visszagondolok rá, nem is olyan szamárság. Az alkotást sohasem adta ingyen a természet.

BOLDIZSÁR: Rajongsz, Kelemen. Hiszen nem a te életedről van szó, legfeljebb a feleségedéről.

KELEMEN: Az ugyanaz. Nem is valaki életéről van szó. Az áldozatról.

BOLDIZSÁR: És mért kell áldozat?

KELEMEN: A hitért. Vagy azt hiszed, hogy én is bolond vagyok, mint Máté, vagy Izsák? Elhiszem azt, hogy egy befalazott asszony teste tartja meg a falakat, amiket mi egy hónapja nem tudunk megtartani? Te nevetsz rajta, s nem hiszed. Én sem hiszem, de nem nevetek rajta. A lélek hiányzik közülünk, ami a falakat építse. Magam nem adhatok mind a tizenkettőnkbe. De az áldozat adhat. A múló napok reszketése: hátha az én asszonyom jön legelőbb. S a gyávaság rettegése: vajon meg merjük-e tenni? A keresztényi dogma rettegése: szabad-e embert ölni a várért? De nem így szól a kérdés, Boldizsár, hanem úgy, hogy ér-e egyetlen ember annyit, mint a hosszú időkre szóló alkotás? S meg kell győzni kit-kit a hite szerint, hogy nekünk az alkotás a feladatunk. Kit-kit a hite szerint. A babonásokat babonával erősíteni, a gyengéket, a kishitűeket csodával. Máté vagy Izsák azt hiszik, hogy a varázslatot a befalazott asszony oldja fel. S hiszi a többi is. Most még kevésbé, de ha majd itt lesz az asszony, akkor remegve kezdik hinni, akkor rohannak a vakolókanálért, hogy hamar rakják köré a köveket, térdig, derékig, vállig, s várják a csodát, hogy az asszony megtartsa a falat. S meg is tartja — majd meglátod — nem az asszony, hanem a kőművesek hite. Mátéék számára varázslat lesz.

BOLDIZSÁR: És elég olcsó kísérlet.
KELEMEN: Mindegyikünknek egy árú.
BOLDIZSÁR: Mondom, nekik olcsó. Feleségük nekik nincs. Mátének, Izsáknak se.
KELEMEN: Mit mondasz?
BOLDIZSÁR: Gyermekek még szinte. Falumbeliek. S Benedeknek három napja volt itt a felesége. Még haza sem ért talán azóta, nemhogy visszaforduljon. Ő is könnyen szerződött.
KELEMEN: Gyávák.
BOLDIZSÁR: Nem gyávák, csak nem kockáztattak. A sajátjukból nem. A tietekből annál inkább. S igazad lehet, a csoda azért őket éppen úgy megigézi. Sőt még jobban, boldog csodát látnak majd, nem nekik kell meghozni érte az áldozatot.
KELEMEN: Áldozat csak egy kell. A hit tizenkettőnek kell. A sors a gyengéket kíméli, úgy látszik.
BOLDIZSÁR: No, hozzád ugyan kíméletlen lesz akkor a sors, ha ez igaz. Legalábbis elég erősnek mutatkozol.
KELEMEN: Nemcsak most, ne félj.
BOLDIZSÁR: Félni neked több okod van. Márton felesége is volt már itt, Gyalué is, Karujé is. S ugyan a tied volt-e? Nem vártad-e a múlt héten, míg hírül nem hozták tegnap, hogy a kicsi fiad megbetegedett, azt nem hagyhatja el az asszony? S nem imádkozol most magadban azon, hogy csak még egy hétig legyen beteg a gyermeked, hogy még egy hétig ne indulhasson el az asszony? Nem imádkozol, s nem izgulsz, Kelemen? Ha igen, akkor te is a más szerencsétlenségére spekulálsz, akkor farizeus vagy, Kelemen. Akkor te is hamis lappal játszottál, arra számítva, hogy a te feleséged nem hagyhatja ott a beteg gyermekét. S hogy másé hamarabb jön. Így lehetsz erős s lehetsz bátor. De mi lesz a bátorságoddal, ha majd a saját asszonyodra kell rakni a maltert?
BENEDEK *(jön, leül Kelemenék mellé)*: ... Hát... Mondanék valamit...
BOLDIZSÁR: Csak mondd!
BENEDEK: Azt, hogy én... Én nem vállalom ezt a tegnapi megállapodást.
KELEMEN: Az asszony befalazását?
BENEDEK: Azt. Nem vállalom.
KELEMEN: Jó. *(Csend.)* Miért nem? *(Csend.)* Nem mintha fontos lenne.
BENEDEK: Nem vállalom, mert nem éri meg. Nem lenne istenes dolog, hogy egy ember életével építsük fel a várat. Meg aztán...
BOLDIZSÁR: Meg aztán hátha rád kerülne éppen a sor.
BENEDEK: Igen. Hiszen nem mondom, nagy dolog az a vár. Fel kellene építeni, az biztos. De ha ez az ára...
KELEMEN: Te Benedek! Mondd csak: úgy gondolod, hogy ezen az áron csakugyan felépülne?
BENEDEK: Fel hát. De csak ezen az áron.
BOLDIZSÁR: Szóval a feleségedet félted.
BENEDEK: Bevallom, igen.
BOLDIZSÁR: És ha a másé jönne?
BENEDEK: Nem bánom, akármi történjék, aki akarja, tartsa magát az egyezséghez. Én megmondom, hogy nem.
BOLDIZSÁR: De felelj erre: hátha a más felesége jönne?
BENEDEK: De hátha az enyém jön?!
KELEMEN: Jól van, Benedek, jól van. Senki sem kényszeríthet arra, hogy azt az ostobaságot... Amit tegnap félve, megbabonázva...
BOLDIZSÁR: Várj csak, Kelemen, ne nyilatkozz a többi nevében. Mit szólnak a többiek hozzá, Benedek?
BENEDEK: Azoknak még nem mondtam. Gondoltam, nektek először. Merthogy a ti ötletetek volt...
KELEMEN: De mondd, Benedek, ha jönne egy asszony... Mondjuk az Ambrus felesége... vagy... vagy az enyém, na mondjuk, s azt befalaznánk, raknánk rá

a követ, egyiket a másik után. Beraknánk térdig előbb, aztán derékig, aztán vállig. Aztán egészen. Megtartaná a falat?

BENEDEK: Biztosan meg.

KELEMEN: Mondd csak, Benedek, aztán a más asszonyát, mikor raknánk, akkor mire gondolnál?

BENEDEK: Ne rakjuk. Mert hátha az enyém jön.

BOLDIZSÁR: De ha neked nem lenne feleséged, akkor is visszalépnél az egyezségtől?

BENEDEK: Ha nem lenne? Akkor nemigen. De nem tudom, kinek ér meg ez a vár egy asszonyt? Nektek megér?

KELEMEN: A vár egy asszonyt? Nem lehet ezt így összemérni, tudod. Nem a vár éri meg, hanem sokszor megköveteli a vár, a munka. Nemcsak az asszonyt, hanem az embert is. Ahogy megköveteli a háború a halottat. Nem kérdi, hogy megéri vagy nem éri meg.

BENEDEK: Hát én mondom, visszalépek.

BOLDIZSÁR: Mit szólnak a többiek? Azt nem tudom. Jó lesz, ha megmondod nekik is.

KELEMEN: Hagyd. Ők se gondolják komolyan. Bolondok voltunk az este.

BOLDIZSÁR: De hátha a többi nem így gondolja.

BENEDEK: Én nem bánom, mit gondol a többi.

BOLDIZSÁR: Meg kell kérdezni. Mert ha valaki kilép az egyezségből, akkor nem érvényes többet. Hát mindenkinek bele kell egyezni, hogy felbontsuk az egyezséget. Nem tudom, hogy beleegyezik-e mindenki?

KELEMEN: Légy csak nyugodt. Beleegyeznek. Mert mindenki a nappalt látja, meg a bolondságot, meg azt, hogy nem babona kell ide, hanem munka.

BENEDEK: Munka? Hogy majd dőljön megint éjszaka?

BOLDIZSÁR *(nevet)*: Azt hiszem én inkább, hogy mindenki az éjszakát látja. Meg a robajt hallja, amivel összedől a fal. S mondd csak, Benedek, hogy gondolod ezt a dolgot te? Kilépsz az egyezségből, aztán mit csinálsz?

BENEDEK: Indulok haza.

KELEMEN: Haza? Aztán a várat meg itt hagyjuk így, ahogy van? Szégyenszemre?

BENEDEK: Én itt. Nekem nem éri meg a kockázatot.

BOLDIZSÁR: És mondd csak, Benedek, lemondasz az aranyról is? A rád eső részről?

BENEDEK *(hallgat)*: Hát...

KELEMEN: Jól van, jól. Nem pulyáknak való a várépítés. Menj csak haza, Benedek, aztán, ha éjszaka szellemeket látsz megint, mint tegnap, hát bújj a feleséged szoknyája mellé.

BOLDIZSÁR *(gúnnyal)*: S gondolj esetleg arra, hogy a feleséged szoknyája támasztotta volna meg Dévát. De úgy, hogy az asszony is benne lett volna.

BENEDEK: Hiszen nem mondom, ha tudnám, hogy nem az én feleségem jön...

BOLDIZSÁR: Akkor a máséra könnyen alkudnál...

(Ambrus, Máté, Izsák jönnek.)

MÁTÉ: Haj, de keserves ez a várakozás.

IZSÁK: Ülünk itt, mintha megváltásra várnánk. Pedig csak egy asszonyra várunk. *(Leülnek körbe a többi mellé.)* Ez a bizonytalanság...

KELEMEN: Benedek azt mondta, hogy visszalép az egyezségtől. Hazamegy. S én azt hiszem, hogy joga is van hozzá. Ijedtek voltunk az este, babonásak. Elhamarkodtuk ezt az egyezséget. Visszaléphet, aki akar.

MÁTÉ: Nem voltunk részegek.

IZSÁK: Ijedtek voltunk? Hát ma este nem leszünk majd ijedtek, meg holnap este?

AMBRUS: Megegyeztünk, nincs miről beszélni.

BENEDEK: Te könnyen beszélsz, neked nem jön a feleséged még egyszer ezen a héten.

AMBRUS: És mit gondoltok, ha hazamentek, jobb lesz? Átok van itt már mindegyikünkön, mindenkin, aki hozzáfogott építeni ezen a megátkozott vidéken. Elkísér az, ne féljetek.

KELEMEN: Hát akkor állapodjunk meg abban, hogy semmis a tegnapi egyezség. Mondjuk ki, hogy nem érvényes, mindenki azt csinál, amit akar.

IZSÁK: Azt már nem lehet. Megkötöttük, hát megkötöttük.

BOLDIZSÁR: Egyelőre csak ketten-hárman ragaszkodnak hozzá. De amint megjelenik a látóhatáron az első asszony, mind a tizenegyen ragaszkodni fogunk. Csak éppen az nem, akinek a felesége jön meg. S akkor mit csinálunk majd azzal, ha felmondja az egyezséget? Akkor majd megint az éjszakára gondolunk, meg a falra, meg a véka aranyra, meg arra, hogy hála istennek, nem a mi asszonyunk jött meg, s akkor majd követelni fogjuk, ugye?

AMBRUS: Úgy van.

BOLDIZSÁR: Nem baj, majd csak veszekszünk akkor. Esetleg meg is öljük egymást vagy azt, aki nem akarja feláldozni a feleségét. De hát ez kell nekünk, nem a béke, nem a csendesség. Déva vára kell nekünk, a feladat kell, meg az ijedség kell, babona meg önámítás: áltatás, hogy így épül a fal. Meg az, amit Kelemen mond, hogy hit kell a munkához, meg áldozat az eredményhez. De ölni kell, hogy hitünk legyen, úgy látszik, ölni kell ahhoz is, hogy eredmény legyen, mert akkor érezzük magunkat becsületesebbnek. *(Szünet.)* S hogy nelegyünk kénytelenek soká késlekedni az öléssel, hát íme *(a távolba mutat)* az úton jön is már valaki.

BENEDEK: Én nem vállalom, mondtam, nem vállalom...

BOLDIZSÁR: Majd ráérsz akkor szabadkozni, ha kiderül, hogy a te feleséged. Neked vannak fekete lovaid?

BENEDEK: Nekem nem. Nem az én lovaim...

BOLDIZSÁR: Akkor hát nyilván meggondolod a dolgot, s most már vállalod. *(Szünet.)* De hát kinek a lovai?

AMBRUS: Kelemen, én úgy nézem, hogy a tied a fogat.

KELEMEN *(nagy csend után):* Igen, én is úgy látom. *(Csend.)*

BOLDIZSÁR: Úgy látod? Akkor itt az alkalom az áldozatra.

KELEMEN: De hogy lehet? *(Hangosan:)* Hogy lehet? Hiszen a gyerek beteg. Csak nem történt valami baj?

BOLDIZSÁR: A gyerekkel törődsz?

KELEMEN: Hogy jöhet ide? Hogy jöhet? Bolond ez az asszony? Hát elment a józan esze? Hát nem azt üzente, hogy nem jön? Hát...

BOLDIZSÁR: Az előbb még nagyon nyugodt voltál. Vagy a nyugodtság csak annak szólt, hogy biztosítva érezted a magad dolgát?

KELEMEN: Bolondság, ki gondolta komolyan azt az alkut tegnap? Senki. Nem azért. Hanem, hogy miért jön most? Miért jön, ha azt üzente, hogy nem jön?

IZSÁK: Én komolyan gondoltam az alkut.

AMBRUS: Én is.

MÁTÉ: Én azt hiszem, hogy mindnyájan komolyan gondoltuk...

IZSÁK *(fenyegetően):* Vissza akarsz táncolni, Kelemen? *(Beszivárog a színre a többi kőműves is, körülállják Kelement.)* Így jött a sorja.

KELEMEN: A beteg gyermeket otthon hagyja?

MÁTÉ: Igen, akárcsak az asszony a gyerekét az erdőben. Aki miatt átok ül a vidéken.

IZSÁK: A sors akarta, hogy így legyen.

KELEMEN *(végignéz rajtuk):* De hát mit gondoltok?

AMBRUS: Megmondtuk.

IZSÁK: Tudod. Amiben megegyeztünk.

AMBRUS: Nem akarok még egy olyan éjszakát, mint a tegnapi. Meg a többiek sem, azt hiszem.

MÁTÉ: Te mondtad, hogy a várnak fel kell épülnie. Te mondtad, hogy nem sok érte semmilyen áldozat.

KELEMEN: Eh, badarság. Bolondok vagytok. Hát azt hiszitek, hogy ettől épül? Higgyetek a munkában, lelket adjatok bele, akkor épül. Babonával akartok építeni? Asszonnyal falat tartani? Pulyák vagytok, ijedős gyerekek vagytok? Azt hiszitek, hogy ha befalazzuk, akkor nem omlik a fal?
BOLDIZSÁR: Kicsit elkésve beszélsz így, Kelemen.
IZSÁK: Nem. Akkor nem omlik.
MÁTÉ: Megtartja a falat.
KELEMENNÉ *(be.)*
MIND: Jó napot!
ANNA: Nektek is jó napot!
KELEMEN: Jó napot!
ANNA: Na, ez ugyan barátságtalan hozottisten. *(A kőművesek összenéznek, mozgolódás.)* Beteg vagy? S ha nem, miért örülsz ilyen kevéssé a jöttömnek?
KELEMEN: Rossz idők járnak ránk. *(Tétován:)* Itt állunk a munkával hetek óta... *(Körülmutat:)* Nem halad. Leomlik, amit éjjel rakunk, le, amit nappal. *(Ideges gyorsasággal:)* A rossz szellemek átka ül a vidéken, nem akarják, hogy felépüljön Déva vára. S mi itt állunk, várunk...
BOLDIZSÁR: Mi az, Kelemen, csak nem lettél babonás?
ANNA: Rossz szellemek? S miért nem hagyjátok abba? A szellemekkel akartok kikötni? Hát nem mondtam, mielőtt elindultatok, hogy nem látok jót ebből az egészből? Hát nem mondtam, hogy rossz dologra vállalkoztok? S most... álltok valamennyien, mintha az orrotok vére folyna, nem tudtok mihez kezdeni, csak azért, mert...
KELEMEN: Nem tudni miért. *(Idegesen:)* De kétségtelen, hogy semmi sem sikerül. *(Körülnéz a többiekre, segítségkérően.)*
BOLDIZSÁR: Egyedül, Kelemen, egyedül. Vagy hogy akarsz példát adni a többieknek, ha tőlük várod a segítséget?
KELEMEN: Nem várok segítséget, én...
ANNA: Miről beszéltek?
KELEMEN: Semmi, semmi. Mi van otthon?
ANNA: Hál' istennek a gyerek jól van már. Elmúlt a betegsége, mint a tavaszi hó. Erős egy ilyen fiatal szervezet, hát nekiindultam, hogy lássam a hites uramat, *(kedveskedve)*, hogy hozzak neki valami hazait, ne fogyjon, ne gyengüljön le idegenben, száraz koszton. Hogy elvigyem a szennyesét...
KELEMEN: Nem volt könnyelműség otthon hagyni a gyereket? Ha még csak most lábolt ki a bajból?
ANNA: Nincs már annak baja semmi, nem is igen volt. Csak a bába ijesztett meg.
BOLDIZSÁR: Kelemen, hát már a feleséged hibáztatod, amiért eljött? Mindjárt rárivallsz, vigyázz. Ráordítasz, hogy miért jött ide...
KELEMEN *(kiáltva):* Hallgass! *(Az asszonyhoz:)* Hiszen jó... jó, hogy jöttél. *(Zavartan:)* Azaz hogy...
ANNA: Ej, furcsa vagy. Nem látom rajtad, hogy nagyon örülnél. A munka biztosan. S az eredménytelenség. Hej, otthon is meglátogatott bennünket az Isten, nemcsak a gyerek, az állatok is... a rossz szomszédok, haj, sok mindenről tudnék én is panaszkodni. De hát nem panaszkodni jöttem én, hanem...
BOLDIZSÁR: Nem azért bizony.
ANNA: Nem bizony. Hanem ne álljatok ti sem ilyen ijedten ott, tizenkét kőműves, jertek már közelebb. Amit az uramnak pakoltam fel, abból nektek is akad, s ha kell valami asszonyi munka, amivel segíthetek, hát segítek. Üljünk is le tán, hiszen nem vagyunk esküvőn... *(Körülnéz, helyet keres.)*
BOLDIZSÁR: Nehéz most, Kelemen? Nehezebb, mint nagy szavakat mondani? Hazai kalácsot hoztak neked, s mit adsz viszonzásul? Tiszta inget hoztak, foltot hoztak a szakadt ruhádra, kulacs bort hoztak — mi lesz a fogadjisten?
MÁTÉ: Én ammondó vagyok...
IZSÁK: Hiszen nem tehetünk róla. Így hozta a sors.
MÁTÉ: Igen, igen.

KELEMEN: S te mit mondasz, Ambrus?
AMBRUS: Én? Én semmit nem mondok. Mondtam akkor, amikor beszéltünk tegnap.
BOLDIZSÁR: Tőlem kérj segítséget, Kelemen, látod, hogy csak én segítlek itt egyedül. Kérdezd meg tőlem, hogy én mit szólok. S én biz' isten megmondom.
KELEMEN: Benedek, te. Hiszen tulajdonképpen...
BENEDEK: Én is járhattam volna így.
KELEMEN: Boldi!
BOLDIZSÁR: Hallom.
KELEMEN: Akarják. Valamennyi akarja.
BOLDIZSÁR: Azt akartad, hogy akarják. A csodát. A hitet.
KELEMEN: Hej... Hagyjatok egy kicsit magamra. Magunkra. *(Feleségéhez:)* Ülj le, lelkem, beszélni kell egy kicsit veled.
MÁTÉ: Menjünk, jobb szeretem én is, ha maga intézi el.
ANNA: De hát mi éz? Úgy álltok itt körül, mint a prédára váró farkasok. Mi van veletek?
IZSÁK: Semmi, semmi. Megyünk is már, majd elmondja Kelemen. Sok baj van ezekkel a fene falakkal.

(Mind el.)

KELEMEN: Indulhattál volna egy nappal hamarabb.
ANNA: Kedves, tudom, hogy hosszú az az egy nap, ha várunk valakit, de hosszú akkor is, ha egy beteg gyereket kell ott hagyni egy nappal előbb. Még így is bántott egy kicsit a lélek, hogy eljövök. De nagyon akartalak már látni, meg aztán semmi baja nem volt már.
KELEMEN: Ugyan, ugyan... nem is értem, hogy miért hagytad magára azt a gyereket. Hátha visszatér az a láz. Hallottam már ilyesmiről beszélni. Hogy lehet egy beteg gyereket magára hagyni?
ANNA: De furcsa vagy ma! Az előbb azt mondod, miért nem jöttem előbb, most meg azt, hogy miért jöttem már? Zavartan beszélsz, nem tud az ember kiigazodni.
KELEMEN: Persze. De ilyen az, ha valaki az istennek is meg akarja adni, ami az istené, meg a császárnak is, ami a császáré. A gyereknek is, meg nekem is. Neki, hogy ott maradsz mellette még egy napig, nekem meg, hogy hamarabb jössz el, mintsem lelkiismerettel jöhetnél.
ANNA: De kedves lelkem, ne legyél már ilyen ingerült. Mit tehettem volna mást? Hagyjam ott a beteg gyereket?
KELEMEN: Hagyjad, ha neked az fontos, hogy idejöjj. Vagy ne hagyjad egyáltalán, ha az fontos, hogy a gyerek felől nyugodt légy. De te langyos vagy, bizonytalan vagy, kapkodsz, azt se tudod, mit csinálj. Ilyenek vagytok ti, asszonyok, nem urai az akaratotoknak... *(Hirtelen abbahagyja:)* De hát minek erről veszekedni. Éppen most...
ANNA *(békélten):* Éppen most, amikor egy hónap után újra láthatlak. S ne nyugtalankodj, ott hagytam a gyerek mellett Bebák nénit.
KELEMEN *(szórakozottan):* Az jó... *(Hirtelen:)* Bebák nénit? Hát az anyád, nem maradt mellette?
ANNA: Nem, nincs már nálunk.
KELEMEN: Nincs? Hát hol van?
ANNA: Elment. *(Szünet.)* Látod, ezt sem volt időm elmesélni. Megharagudott. Elköltözött.
KELEMEN: Mindig veszekesztek. *(Szünet.)* Most min vesztetek össze?
ANNA: Hát...
KELEMEN: Gondolom. Hogy mennyi zsírt kell a kacsa alá önteni. Vagy hogy ki az úr a konyhán...
ANNA: Nem, nem azon. Rajtad.
KELEMEN: Rajtam?

ANNA: Tudod... *(Szünet, majd hirtelen:)* tudod, sohasem szeretett téged. S mitől kezdve elmentél, mindig téged emlegetett, téged bántott. Hogy a gyerek beteg volt, azért is. Hogy közben rád gondoltam, téged akartalak volna meglátogatni, azért is. Azt mondta: hagynám itt a beteg gyereket, csakhogy utánad szaladjak. S hogy tudom-e, mi lesz majd ennek a vége?

KELEMEN: Az anyád? Ilyeneket mondott?

ANNA *(hevesen):* Igen, igen. A végén összevesztünk, aztán mikor azt mondta, hogy te a lelked üdvösségét is eladnád azért, hogy elérhesd, amit el akarsz. S hogy...

KELEMEN: Mit! *(Szünet.)* A lelkem üdvösségét! *(Indulatosan:)* Hiszen mit tudja azt, hogy mi az ember lelke üdvössége? Éppen az, ha eléri, amit akar. Amit nagyon akar. S a szamár vénasszonyok fecsegése, akik annyit látnak belőle, hogy nem az ereszt akarom megtapasztani, nem a tyúkólat... hanem nagy dolgokba fogok... ha becsorog a háztető, már lustát kiabálnak rám, meg törtetőt... S a lelkem üdvössége? De Anna, hát tudod te, mi az, amikor... *(Hirtelen elhallgat.)*

ANNA: Tudom, tudom. Hisz ezt mondtam én is neki. Azt, hogy te nem kicsiny dolgokra születtél. Nagyra. S benned úgy lobog, állandó nagy lánggal ég a lélek... Hiszen tudod, én értelek meg egyedül... És én tudlak segíteni abban, amit csinálsz...

KELEMEN: Segíteni? *(Csend.)* S mit mondott?

ANNA: Ne bosszankodj. Akkor mondom el, ha ígéred, hogy nem bosszankodol.

KELEMEN: Ígérem. No mit?

ANNA: Azt, hogy... hogy te engem is képes lennél eladni egy tál lencséért... Hogy neked én is csak eszköz...

KELEMEN: Úgy. *(Szünet.)*

ANNA: Ezt mondta. S erre mondtam neki... De nem is fontos, hogy mit mondtam. Elment, a húgomékhoz ment. Nem jön vissza többet. Én akartam, hogy ne jöjjön többet vissza. Kettőnk közt állt mindig, most is, mindig közénk akart állni. Nem szívelheti, hogy te különb vagy, mint a többiek.

KELEMEN: Különb? Várj csak, várj csak, hogy különb-e?

ANNA: Én tudom, hogy különb. Én érzem. S azért jöttem ilyen sürgetve ide, hogy belekapaszkodhassak egy kicsit a karodba, érezni azt a jó biztonságot, erőt, ami belőled árad.

KELEMEN: Biztonság, erő... Eh, hagyjuk ezt. Ember vagyok, mint más, csak tudom a törvényeket. Tudom, hogy az ember magát adja a munkába, hogy az ember elfogy abban, amit épít, s hogy az alkotása fennmarad hosszú időkig... De nem neki dicsőség tulajdonképpen, s nem dicsőségért csináljuk... A műért magáért.

ANNA: Mondjad csak. Olyan jó hallgatni.

KELEMEN: Mit mondjak? *(Kirántja a kezét:)* Mit mondjak? Hiszen erről van szó, de mit mondjak? Látod, hogy kiabálok veled, hogy gorombáskodok, azért, mert haragszom rád... nem tehetek róla, haragszom rád, mintha vétettél volna ellenem, mert olyan nehéz arra gondolni...

ANNA: Haragszol? Rám?

KELEMEN: Igen, igen. Aki igazságtalan, mindig haragszik. Most az vagyok. Igazságtalan és önző. Kínlódok veled beszélni, félek elmondani, amit el akarok mondani, és rád haragszom e miatt a félelem miatt. Hogy te vagy az oka a félelmemnek meg a kínlódásnak. Látod, ilyen vacak vagyok, gyáva vagyok.

BOLDIZSÁR *(jön az utolsó szavaknál):* Vacak vagy, gyáva vagy? Jól hallottam?

KELEMEN: Jól. De nem azért, amire gondolsz.

ANNA: S azért se, amire te gondolsz. Te nem lehetsz gyáva és nem lehetsz vacak. S te *(Boldizsár felé)* éppen olyan jól tudod, mint én, meg az összes többiek.

BOLDIZSÁR: Én nem tudom. Csak azt tudom, hogy e pillanatban neki rosszabb, nem neked.

KELEMEN: Menj el. Kérlek, menj innen. Az éjszaka beszéltünk éppen eleget, elmondtam én is a magamét, te is a tiedet. S miután a beszélgetés eredményeként most én állok itt, hogy cselekedjek is, hát ajándékozz meg a tiszteleteddel legalább. Azzal, hogy...

ANNA: Nem értem, miről beszéltek.

KELEMEN: Megérted, ne félj, rövidesen. *(Boldizsárhoz:)* S remélem, majd te is megérted, hogy a szemlélődőket megilleti ugyan a kritika, de csak csendesen, magukban... s nem annak a szemébe vágva, aki az élen jár. Nem istennek érzem ugyan magam, de mégis olyanformán érzem, hogy csak megbecsülés illet meg, nem bírálat.

BOLDIZSÁR: Senkit nem becsülhetek meg azért, amit kényszerből tesz.

KELEMEN: Hol itt a kényszer?

BOLDIZSÁR: Benned. Vagy nem mindegy, hogy ki kényszerít? A kényszernélküliség nem komor és jajongó. Akit nem kényszerít valami vagy valaki, az nem szór hamut a fejére, nem szaggatja a ruháit, nem jajong, hogy vacak vagy gyáva. Annak nincs lelkiismeret-furdalása. Azt hiszed, szabad elhatározásból teszed?

ANNA: De mit?

KELEMEN: Abból. Ha mind a tizenegyen óriások lennétek, felfegyverzett rablók, akkor sem tudnátok kényszeríteni. Semmire. Avagy mit gondolsz, ki kényszerített itt mindannyiótokat, hogy itt maradjatok egy hónapig? Én! Ki kényszerített, hogy csináljátok a véget nem érő munkát? Hogy ne hagyjátok abba egy percre se! Hogy ne őrüljetek meg a félelemtől, hogy ne dobáljátok le a vakolókanalat, hogy ne szökjetek meg az éji sötétben! S végül most, hogy fel is építsétek a falat! Hogy győzzétek le a lelketlenséget, a félelmet — ki kényszerített rá mindőtöket? Én! S akkor azt hiszed, hogy én vagyok a gyönge veletek szemben? S bárkivel szemben?

BOLDIZSÁR: Aki tudja, hogy jót cselekszik, az nem igyekszik meggyőzni önmagát. Annak megvan a meggyőződése. A hit elfeledteti a lelkiismeret-furdalást. A régi pogány papok nem sajnálták az áldozatukat, akit az istenek oltárán szúrtak le. Amelyik sajnálta, az megingott lélekben. Az nem hitte már biztosan, hogy jót cselekszik. Akinek kétségei vannak, az hagyja másra az áldozatot, mert az áldozat visszajön éjszakánként, s nemcsak jön, hanem üt is.

ANNA: Kelemen, szörnyű dolgokat beszél ez az ember. Miért mondja ezt neked? Mit akarsz? Úgy félek itt ebben a komor erdőben, ahogy úgy vitatkoztok... Mintha magával az ördöggel vitatkoznál.

BOLDIZSÁR: Igen, az ördöggel. A dolgok rendjében hinni csakugyan ördögi dolog. Biztosnak lenni, megkülönböztetni az igazat a nem igaztól, csakugyan ördögi. A másik, a gyötrődés meg a félelem — az a Kelemené... S hősnek, szentnek hiheti magát benne...

KELEMEN: Menj el, nem érted, hogy menj el? Nem kellesz ide most, s nem tűröm, hogy megfigyelő légy ennél a...

ANNA: De minél? Mi van veled, Kelemen?

BOLDIZSÁR: Én mehetek, de jönnek már a többiek is. Várnak, a várakozás izgalmában szeretnék tudni, hogy mi van veletek... S azt hiszem, titokban te jobban szereted, hogy jönnek, mintha egyedül maradnál.

(A színre lassan bekódorognak a kőművesek. Egyenként. Szótlanul.)

ANNA: De szótlanok vagytok. A vendéget nálatok nem istenhozottal szokták fogadni?

KELEMEN: Ugyanezt kérdezted tőlem is, s adós maradtam a felelettel. De most már, úgy látszik, felelnem kell. Tudd meg, hogy téged nem az isten hozott ide.

ANNA: Lehet, hogy hozzád nem az isten, hanem valami más vezérel?

KELEMEN: Lehet, sok minden lehet. De nem is az a fontos, hogy hozzám mi vezérel, ez a kettőnk dolga. Az, hogy miért jöttél, hogy jöttél, az is kettőnk

dolga. De hogy itt vagy, az már nemcsak a kettőnké. Az mind a tizenhármónké immár.

IZSÁK: Bizony.

ANNA: Nem értem.

KELEMEN: Mienké, tizenhármónké, meg Déva váráé. Ami még nem épült fel. De majd felépül. Felépül, ha erős emberek építik, ha hittel építik. Elmondtam már, nem ismétlem. De neked mondom, Anna, akinek szintén ügye most már ez a vár.

ANNA: Eddig is az volt. Ami neked ügyed volt, nekem is mindig ügyem volt. Éppen úgy gondoltam rá, mint te, éppen úgy nyugtalankodtam miatta, mint te.

KELEMEN: Igen, én értem. De most már magadért is törődnöd kell vele. Magadért is, Anna. Neked is részednek kell lenni abban, hogy felépül a vár.

ANNA: Részemnek? Hogyan? Maradjak itt én is a köveket rakni?

KELEMEN: Nem rakni.

ANNA: Hát? *(Csend. Kelemen sóhajtva elhallgat, járkál fel s alá a színpadon. A kőművesek földre sütött szemmel állnak, csak néha-néha néz fel egy-egy Anna felé, de mindjárt el is kapja a szemét.)* Mit hallgattok? *(Erőltetetten nevet.)* Olyanok vagytok, mint egy halottas házban a gyászolók.

BOLDIZSÁR: De csak olyan utcáról behívott gyászolók, akik azért vágnak megilletődött képet, mert megijedtek a halál közelségétől. Megijedtek, s most titokban hányják a keresztet.

ANNA: S itt is a halál van? *(Csend.)* Vagy lesz? *(Csend.)* Mondjátok?

(A kőművesek még jobban lehorgasztják a fejüket.)

S ki hal meg? *(Csend.)* De hát szóljatok már! Kelemen, te tudod, mi ez, mondd!? Mondd! Mondd! *(Odaszalad hozzá:)* Miért állnak itt körül? Olyanok, mint a halottas házban, de nem is siratók, hanem mintha a siratók azért lennének ott, hogy előbb koporsóba rakják a halottat... vagy előbb megöljék...

BOLDIZSÁR: Nem, nem kell előbb megölni. Lehet úgy is koporsóba rakni, elevenen...

KELEMEN: Elevenen...

(S ö t é t)

(Mikor kivilágosodik a szín, a háttérben feltűnik a felépült Déva vára. A színen egyedül Kelemen ül, egy ággal rajzolgat maga elé a földön. Néha lárma hallatszik, ilyenkor idegesen felkapja a fejét.)

MÁTÉ *(be):* Holnapra befejezzük. Hallod, Kelemen, kész vagyunk holnapra. *(Elhallgat.)*

KELEMEN *(szünet után):* Kész.

MÁTÉ *(nekibátorodva):* Hát vacak munka volt, az biztos. Zsebre rakom holnap a pénzt, hazamegyek, alszom egy hétig. Hazamegyek, s azt mondom anyámnak: no én most lefekszem, s ne szóljanak hozzám egy hétig. Legfeljebb az ételt adják be napjába.

KELEMEN *(hallgat.)*

MÁTÉ: De lehet, hogy végigmulatok egy hetet. Tudj' az isten, mit is a legjobb ilyen megerőltető munka után csinálni. Kipihenni a fáradalmakat, vagy újabb fáradalmakkal feledni. Hiszen nem is a kőrakásba fárad bele ilyenkor az ember *(leül Kelemen közelébe)*, egyik követ a másikra rakni, maltert habarni közé, nem is olyan fárasztó. Megszokta az ember, egész életében ezt csinálta. Hanem, hogy készen van. Az ember elfárad, ha a végére ér valaminek.

KELEMEN: Igen.

MÁTÉ: Attól, hogy tudja az ember: holnap abbahagyhatja — egyszeriben elfárad.

Nem is a testünk fárad el, hanem a lelkünk. Hiszen mindig mondtad, hogy nem a kövek egymásra rakása a munka, hanem az akarat, amit beleadunk. Hogy megálljon.

KELEMEN: Lelket mondtam, nem akaratot.

MÁTÉ: No jó, hát lélek.

KELEMEN: S belefáradtál, hogy lelket adtunk a falba?

BOLDIZSÁR *(jön):* Mibe fáradtatok bele?

MÁTÉ: Semmi, csak mondom... Éppen mondom, hogy holnap befejezzük. Hát szabad leszek egy időre megint.

BOLDIZSÁR: Ej, Kelemen. Te erre biztosan azt mondod, hogy nem igazi ember Máté. Mert az igazi ember — ugye azt mondtad — abba fárad bele, hogy nem csinál valamit.

KELEMEN: Nem mondtam semmit.

MÁTÉ: Hiszen tudom, te búslakodsz. Meg is értelek. Te hoztad közülünk a legnagyobb áldozatot.

KELEMEN: Eridj csak, aztán gondolj arra, hogy holnap kipihenheted magad. Velem nem kell kedveskedni, nehogy még jobban elfáradj. Abba, hogy belém is lelket igyekszel adni. Elég volt a falba.

BOLDIZSÁR: No persze. Beszéljünk csak a műről, ne egymásról. *(Leül, Máté feláll, izgatottan feláll és fel-alá járkál.)* Kész a vár, holnap tűzik ki a város lobogóját a bástyára. Mind a négyre, egyszerre. Aztán megnyitják a kaput ünnepélyesen, bevonul a tanács meg a főbíró, átadják nekünk a jutalmakat meg a kitüntetéseket. Gondolom, a kialkudott aranyon felül is kapunk még valami jutalmat.

MÁTÉ: Én is azt hiszem, hogy kapunk. Legalábbis remélem.

KELEMEN: Az jó, ha reméled. A remény éltet.

MÁTÉ: Persze hogy éltet. A remény éltetett itt heteken át. Akkor is... *(Elhallgat.)* Na de már megint arról beszélek. *(Más hangon:)* Nagy ünnepség lesz utána, meghívtak valamennyiőnket. A díszhelyen ülünk majd.

BOLDIZSÁR: Nagy ünnepség lesz, azt én is mondhatom. Nevezetes vár ez, soha ilyen drága várat tán még nem építettek Magyarországon. Annyi aranyat kapunk...

MÁTÉ: Meg is érdemeljük. Drága árat fizettünk érte.

KELEMEN: Te mit fizettél?

MÁTÉ: Fizettünk, no. Így mondtam, fizettünk. Mi, tizenketten.

KELEMEN: Mi, tizenketten? S te ebből mit?

MÁTÉ: Hiszen rám is kerülhetett volna...

KELEMEN: Kerülhetett volna? Hogy?

MÁTÉ: Meg aztán lélekben én is együtt voltam veled akkor. Meg előtte. Én is végigéltem az éjszakákat, mikor omlott a fal, mikor a szellemek mászkáltak felettünk. Kínlódtam én is, lefogytam bele, végigszenvedtem, végignyavalyogtam. De ne azzal törődjünk már, ami volt, hanem ami van. Ne szomorkodj, Kelemen, holnap estére te is érzed majd, hogy szép a világ. Kezdheted még te elölről az életedet. *(Boldizsárhoz:)* Te, én ha hazakerülök, házat építtetek. Hallod, építtetem, nem magam építem. Építettem én eleget, megfizetek érte jól. Majd a sánta Baloggal megegyezek, csinálja meg ő. Úr leszek, Boldi, elsétálok naponta a házam előtt, míg épül, s nézem az öreget, hogy rakja a falat pénzért. Ahogy én raktam eddig. Nagy öröm az, látni, hogy valaki csinálja azt, amit én csináltam. *(Nevet.)* Csak kevesebbért.

KELEMEN: Persze, kevesebbért. Hiszen ha megfizetnéd tisztességgel, miből uraskodnál? Nem igaz?

BOLDIZSÁR: Déva várából kifutja.

MÁTÉ: Ki. A ház is kifutja, a házasság is. Mert rossz ez az egyedüllét már. Csak hát várt az ember, ne menjen úgy bele a házasságba... szegénységre, egyszobára... Legyen az ember a maga ura. Hát most az lettem, vagy az leszek holnapra. Megérte no, bár sokszor tört a nyavalya, mikor éjszakánként omlott a fal.

Aztán mikor az asszonyt falaztuk... néhány rossz éjszakám volt utána. *(Elhallgat.)*

BOLDIZSÁR: Futkosott a hátadon a hideg, valld be!

KELEMEN: Futkosott, de megérte, ugye Máté. Kicsi ijedelem, nagy jutalom. Nem szégyen ez, Máté.

MÁTÉ: Nem is mintha szégyen volna. Csak éppen mondom.

KELEMEN: Kis kockázat, nagy nyereség. Elvégre vagy megáll Déva vára, ha befalazzuk az asszonyt, vagy nem.

MÁTÉ: Hiszen attól állt meg, tudod te is. Meg tudjuk valamennyien. Attól, ha mondom. De meg lehetett volna más asszonya is, Kelemen. Az Izsáké, vagy Ambrusé... Ugye, Izsák?

IZSÁK *(jön)*: Mi az?

KELEMEN: Azt mondja Máté, hogy lehetett volna a te feleséged is. Ha van feleséged. De hát nincs.

IZSÁK: Majd lesz. Az a szándékom, hogy mire hazamegyek, családot alapítok én is.

KELEMEN: Ejnye, de megcsaládosított benneteket ez az építkezés. De így is van ez rendjén. Az egyik megözvegyül bele, a másik megnősül.

IZSÁK: Én igen. Hisz miért él az ember? Nemcsak azért, hogy robotoljon, dolgozzon, aztán semmi látszatja. S olyan egyedül van az ember, mint az ujjam. Itt az építkezésnél is: hol ehhez jött a felesége, hol ahhoz. Csak éppen hozzám nem jött senki.

BOLDIZSÁR: Irigyelted ugye Kelement, hogy őhozzá jött?

IZSÁK: Minek beszélünk erről? Egy hónap óta hallgatunk róla, senki nem szólt egy szót sem. Hát hallgassuk már ezt az egy napot is, ami még hátravan. Szomorú lehetett neked, hogy éppen a te feleséged... de hát én nem tehettem róla. Mikor vártátok aznap reggel, hogy ki jön, hát én ültem itt hátul, s gondolkodtam, hogy valaki majd csak megjön, valakit majd csak belerakunk a falba, aztán majd csak megépül a vár. Akkor aztán nekem is lesz majd, amiért érdemes krajcároskodni az embernek.

MÁTÉ: Hisz ilyenformán voltam én is. Hogy épüljön már meg ez a vár, aztán boldoguljunk a fizetséggel. Áldoz az ilyesmiért az ember. Hogyha nekem lett volna feleségem, hát... *(Elhallgat.)* Hát isten tudja, hogy mit csináltam volna. De annyi biztos, hogy az asszony támasztotta meg a falat, Kelemen.

KELEMEN: Ugye? Aztán attól nem féltek, hogy most én követelem érte a jutalmamat?

MÁTÉ: Hiszen megkapod. Te is, mint a többi.

KELEMEN: Mint a többi? De én nem annyit akarok, mint a többi, hanem többet. Nem félsz, hogy két részt kérek majd? Vagy hármat? A tieteket is kérem? Hogy nektek nem volt feleségetek, ti nem kockáztattatok semmit? Ti nem járultatok hozzá, hogy felépüljön a vár. S nektek adok majd egy-egy aranyat, mint te, Máté, a sánta Balognak. Mert hát nem érdemeltek annyit, mint én, ha nem követeltem tőletek annyit, mint magamtól. S akkor én miből uraskodjak, ha én is csak annyit kapok, mint ti?

MÁTÉ: Nana, hiszen nem mondod ezt te komolyan.

BOLDIZSÁR: De én meg olyan haragosnak látom Kelement, mint aki komolyan mondja.

IZSÁK: Minek veszekedjünk olyanon, ami már megtörtént?

BOLDIZSÁR: De azt csak elismered, hogy mégis Kelemennek volt legtöbb része a dologban?

IZSÁK: Hiszen igaz, igaz, de hát ennek nincs semmi köze a pénzhez. Azt nem pénzért csináltuk, hanem becsületért. Hogyha elvállaltuk a várat, hát építsük is fel. Ha nem építjük fel, hát ugyanúgy az én szégyenem is lett volna, mint az övé. Meg ugyanúgy nem kaptunk volna egy krajcárt se, én se, ő se. Hát közös érdek volt.

MÁTÉ: Meg nem is ildomos egy asszony értékét pénzzel mérni.

BOLDIZSÁR: Nem is az asszony értékét kell pénzen lemérni, hanem a kockázatét. Én ammondó vagyok, hogy Kelemen ajánlata méltányos. Aki nagyot kockáztatott, nagyot kapjon.

IZSÁK: De hát nem így alkudtunk induláskor, hanem úgy, hogy egyenlően osztozunk.

KELEMEN: Alkudtunk? Igen, de aztán meg másként alkudtunk. Úgy, hogy kinek felesége hamarabb jön ide... *(gúnyosan.)* De ebben ti már nem vettetek részt, mert nektek nem volt feleségetek. A második alku már nem vonatkozik rátok.

IZSÁK: Hiszen attól az első még érvényes.

KELEMEN: Dehogy érvényes. Meg is mondom a dévai főbírónak, hogy szólt a mi alkunk. S akkor majd ennek megfelelően osztja ki a jutalmat. Meg én, megmondom. S mit gondoltok, milyen jutalom lesz? Börtönbe valamennyiünket, a bért se fizetik meg a gyilkosoknak.

IZSÁK: Hisz te is odajutsz, ha elárulod.

KELEMEN: Odajutok, na és, ha odajutok? De hát miért kell nektek a jutalom? Nem elég a dicsőség? Márványtáblát tesznek majd a vár falára, beleírják mindenkinek a nevét, aki az építésben segédkezett. Ott lesz a ti nevetek is, éppen ott, ahol Annát befalaztuk. Ott lesz a ti nevetek is, ahol az enyém, csak az aranyból kaptok kevesebbet, ahogy méltányos.

MÁTÉ: Dehogy méltányos, már hogy volna méltányos?

IZSÁK: Bánom is én a táblát.

KELEMEN: Nem bánod a táblát? Hát aki erre megy, az kétszáz év múlva is látja a neveteket a vár falán, s azt mondja: ej, derék emberek voltak, akik ezt építették.

IZSÁK: Na, azt ugyan nem mondja, mert várárok lesz körül, meg se látja a táblát.

KELEMEN: De a vár csak megmarad, s a ti híretek is megmarad.

MÁTÉ: Mit bánom én, hogy megmarad vagy nem. Nem hír kell nekem, hanem bér. Azért dolgoztam.

IZSÁK: S te is azért tetted, azért hagytad befalazni az asszonyt.

KELEMEN: Azért? Pénzért ugye. *(Gúnyosan:)* Egy marék aranyért csak érdemes az embernek elevenen befalazni a hites társát. ... Ti ölnétek egy aranyért, ahogy készek voltatok az én asszonyomat megölni az aranyért. Még engem is megölnétek, ugye?

IZSÁK: Mit veszekedsz már?

KELEMEN *(fokozódó dühvel):* Csakhogy én nem vagyok ám asszony, akit úgy meg lehet fogni, befalazni. De nem ám! S a véreteket ontom, disznók, latrok! *(Felugrik.)* A véreteket ontom, hogy ne tudjatok magatoknak házat építeni, ne tudjatok asszonyt szerezni az én véremen...

BOLDIZSÁR: Csillapodj, Kelemen.

KELEMEN: Az ám, hogy minden ház, amit magatok csináltok, az én feleségemmel támasztassék. Mert ha őt nem rakjuk ide, akkor ti sem kaptok ám aranyat, akkor nem tudjátok a sánta Balogot megfizetni, hogy házat építsen nektek. S ha én nem adom a magam asszonyát, akkor nektek sem kerül asszony. Hát én pedig nem azért adtam. Nem azért, hogy ti hízzatok rajta kövérre, szedjetek hájat, eresszetek tokát, üljetek majd a tornácra unokát nézni. Nem azért adtam bizony...

MÁTÉ: Ez megháborodott.

KELEMEN: Meg, s így háborodottan kiontom mindjárt a beleteket. Ki én, hogy elmondhassák a későbbiek: Déva várát a kapzsiság, a haszonlesés építette fel ugyan, de... de nem hagytam, én, Kőműves Kelemen nem hagytam, hogy örüljenek a kapzsik a hasznuknak. *(Bicska után nyúl a csizmaszárba.)*

BOLDIZSÁR *(lefogja):* Térj eszedre, no. Hiszen nem akarnak ezek egyebet, mint megélni abból, amit adtál nekik. *(Izsák és Máté kiódalognak.)* Ne akard visszaperelni, ha már adtad.

KELEMEN: Ne vegyem vissza? Hiszen nem tudom már visszavenni. Csak kiirtani tudom ezeket a hitványakat, hogy ne ők hízzanak az Anna halálán. A nyomorultak, akik pénzért hajlandók megölni az embert.

BOLDIZSÁR: Pénzért, nem pénzért — olyan mindegy annak, akit megölnek. Meghalt az, s nem lehet visszacsinálni.

KELEMEN: Nem is csinálnám vissza. Mert ne gondold, hogy megbántam. Nem bántam meg. Nem ezekért a koszosokért csináltam. Nem ezekért, hanem a várért. A műért. Mit tudjátok ti azt, hogy mi: alkotni. Mit tudjátok, akinek csak a pénz kell. Hát nesztek, én odaadom a magamét. Nekem nem kell vérdíj Annáért. Tietek az én részem is. Vegyetek rajta húst meg bort; zabáljátok tele magatokat, rúgjatok be, mint a disznók, s örüljetek, hogy ilyen disznó válhatott belőletek. Örüljetek, hogy részesei vagytok az alkotásnak, s még híztok is a zsírján. Nem is az alkotás a fontos, hanem a hízás.

BOLDIZSÁR: Ne dühöngj, Kelemen. Az dühít, hogy más nem olyan idealista, mint te? Mindenki a maga boldogságát keresi, Máté úgy, hogy házat vesz meg asszonyt vesz — te úgy, hogy építesz és igyekszel magaddal elhitetni, hogy ez az élet legfőbb öröme. Ki így, ki úgy.

KELEMEN: Elmenj innen, mert tebeléd is belédszúrom a bicskám. Te, aki csak a hasad szereted a nappal süttetni. Ki így, ki úgy? Ti szemetjei az emberiségnek, ti... *(Elfullad, legyint s leül.)*

BOLDIZSÁR *(indulóban):* Majd ha megnyugszol... *(El.)*

KELEMEN *(egyedül marad a színen. Bámul maga elé a földre, ismét fölveszi az ágat, a porban kezd rajzolgatni vele. Öreg vándor jön be a túloldalról, megáll nem messze tőle.)*

ÖREG: Adj' isten, Kelemen!

KELEMEN *(felpillant):* Adj' isten, Mihály bácsi! Hogy került ide?

ÖREG: Hozzád jöttem. Neked lenne mondanivalóm.

KELEMEN: Hogy szánta el magát az útra? Üljön már le, ha idáig jött.

ÖREG: Köszönöm, fiam. *(Leül.)* Hogy szántam el magam az útra? Sohase haszontalanok az utak. Jár az ember, népeket lát meg szokásokat. Mindenfelé más a szokás. Egyik helyen azt hallom, hogy a lány kéri fel táncra a legényt. A másik helyen meg...

KELEMEN: Jó, jó, de mi újság otthon?

ÖREG: Újság, újság. Mindig az újságot keressük, pedig meghalljuk azt éppen idejében. Néha hamarébb is, mint kéne. Hall az ember kéretlenül olyanokat, amiket el se hitt volna azelőtt. A szomszéd faluban megcsúszott a hegy, aztán, hogy megcsúszott, az egyik legény nekivetette a vállát, hogy megtartja egy darabig, addig legalább, míg a felesége meg a kisfia kimennek a faluból. Persze nem tudta megtartani. Hogy is tarthatná meg egy ember, mégha olyan erős is, egy hegyet.

KELEMEN: Ne példálózzék, Mihály bácsi. Arról beszéljen, mi van otthon.

ÖREG: Nálad otthon, vagy nálunk otthon? Mert hát mi jól vagyunk, az unokámnak nemrég volt a lakodalma, de meghaltak mind a ketten a nászéjszakán. Azt mondják, a nagy szerelemtől. De mondják azt is, hogy beléndeket etetett velük a haragosuk a lagzin. Merre mi a szokás. Hallom, itt meg asszonyokkal támasztják a falat, mint a szomszéd faluban a legény a hegyet támasztotta.

KELEMEN *(szünet után fakón):* Hazament a híre?

ÖREG: Haza.

KELEMEN: Hogy jutott haza?

ÖREG: Mit lehessen tudni, hogy jár a hír. Jön, egyszer csak ott van, mindenki suttog róla, senki se tud biztosat. Aztán már hangosan is beszélnek róla, aztán meg egyebet se beszélnek, csak ezt. Akkor már biztosan tudják.

KELEMEN: Hogy volt?

ÖREG: Először csak a kisfiad álmodott mindig az anyjával. Rosszat álmodott mindig. Csupa izzadság volt reggelre. Kiverte megint a láz, hogy elment az anyja — lázálmában is beszélt folyton, hogy az anyját szorítja a kőfal. Csak csóváltuk a fejünket az ágyánál. Mert micsoda ostoba beszéd ez.

KELEMEN: Ezt mondta?

ÖREG: Ezt, de nem soká.

KELEMEN: Hogy nem soká?
ÖREG: Mert meghalt egy hét múlva. Egy hétre rá, hogy az asszony elindult. Kár volt neki otthagyni a gyereket... De hát az asszonynak mehetnékje volt. Eljött.
KELEMEN: El. Tudja, mi lett vele?
ÖREG: Tudom. Csúnya halál. S csúnyább, hogy a gyerekét se láthatta. Úgy halt meg a gyerek, azt hitte, rossz anyja van. Betegen hagyja otthon. De ezt mondta az egész falu. Hogy az utazás fontosabb volt neki, mint a gyerek.
KELEMEN: Fontosabb volt. Elég baj. *(Szünet.)* Most mit mond a falu?
ÖREG: Nem mond most már semmit. Bezárták a kaputokat, messze elkerüli a házad táját, aki arra jár.
KELEMEN: És anyám?
ÖREG: Kiátkozott.
KELEMEN: És most?
ÖREG: Mit akarsz még? Kíváncsi vagy, hogy szidott a falud? Félsz, hogy megköveznek, ha hazamégy?
KELEMEN: Nem félek.
ÖREG: Pedig félhetsz. Mert azt teszik. Ha beteszed a lábad, agyonvernek.
KELEMEN: Mi közük hozzá. Az én dolgom.
ÖREG: Nem azt mondják. A pap már kiprédikált a templomban. Kétszer is.
KELEMEN: Mit bánom én.
ÖREG: Azt mondják, paráznaságból tetted. Meg pénzért. Aranyért. S hogy más asszonyt szerezz. Ezért halasztottad meg a kisfiadat is. Már azt is neked róják fel. Hogy elcsaltad az anyját megölni. A beteg gyerek mellől.
KELEMEN: Ostobák, barmok. Hogy mért tettem? Jöjjenek el ide, nézzék meg Dévát! Ez az én művem. Ezért tettem. Századok múlva is áll. Mit számít emellett, hogy egy ember boldog vagy boldogtalan. Hogy egy ember él-e, hal-e? de hát nem értik, úgysem értik. Ezek se értik itt, a többiek, akikkel együtt raktam a falat, együtt raktuk bele az asszonyt. Nem értik — ők pénzért csinálták. Ha az ő feleségükre jön ki a sor, hát... hát nem tudom, mit csináltak volna. Megölik a pénzért. Boldizsár azt mondja az előbb, hogy mindegy a halottnak, miért ölték meg. A halottnak mindegy, az asszonynak mindegy ott a falban. De az élőknek nem mindegy. Az élők áldozatából meg a lelkéből emelkedik nagyra az ember műve. Hiszen azért vagyunk emberek, hogy maradandó nyomát hagyjuk ennek. Miért élnénk különben? De hát nem értik, senki se érti?! Beszéltek, ordítoztak, kiabáltak: az életüket odaadják a várért. De úgy dolgoztak rajta egy hónapig, hogy dőlt mindig össze. Csak hallgattam és azt figyeltem, mit adnak tulajdonképpen oda? Még a lelküket se adták bele a munkába. S most a pénznek örülnek, a pénznek, amit én szereztem meg a számukra. Nekem kellett beleárvulni, egyedül maradni, számkivetettnek lenni. Hogy ők ne legyenek számkivetettek, árvák, ne legyenek nyomorultak, hogy meghízzanak, házat építsenek, házasodjanak... Más asszonyt vegyenek el az én asszonyom díja fejében. De hát mit bánom én, mit csinálnak. Nem értük csináltam, csak éppen itt voltak, hát hasznuk lett belőle. Legyen... legyen... Csak éppen nézni nem tudtam már az előbb. De a vár áll. Látja!
ÖREG: Látom. Drága vár.
KELEMEN: Itt áll száz év múlva is, s nem felejtik el az emberek, hogy Kőműves Kelemenné van a falba rakva. Keresztet vetnek, ha elmennek mellette.
ÖREG: Szép vár. Jó vár.
KELEMEN: Szép? Jó vár? Ennyi magának az egész? Másnak meg ennyi se. De nekem! Én állítottam meg a falat, nem az asszony, meg nem a többiek. Hitet én adtam bele. Tizenegy emberbe, hetekig. Hitet, hogy megszabadít a varázslattól az asszony befalazása, hogy megtartja a falat. Látja, abba a részbe van befalazva... Ott ni... Tartja a falat, hogy századok múlva is dicsőítse a vár az emberi kéz munkáját.
ÖREG: Hiszen dicsőíti azt sok vár. S egy se ingyen. Kellett mindegyikhez az áldozat. S építettek már nehezebben is várat: magas szikla tetejére. Jobbágyok hordták

fel a követ, meszet. Meghaltak abba mások is, nemcsak a te feleséged. Meghalt a jobbágy, akit agyonvágott a kő, mikor fejtette. Rágurult, megnyomta, fel se kelt többet. Volt olyan, akire ráomlott a bánya. Egyik-másik a hegyről zuhant le cipelés közben, mikor már nagyon elfáradt. Aztán leestek a kőművesek is a bástyáról, szétlapultak a mélyben. Egy Miatyánkot mondtak a lelkiüdvükért, aztán senki se veszi őket számon, senki se keresi őket. Koldulni megy az asszony meg a gyerek. Aki meghal, az nem gondol arra, hogy az emberi kéz dicsőségét hirdeti majd a munkája. Meg kell azért mindig adni az árat, hát csak nyugodj meg, Kelemen.

KELEMEN: Hiszen nyugodt vagyok én, csak ne jutna mindig eszembe, hogy ilyen koszosak, ilyen hitványak... mindenki... Hogy méltatlanok örülnek majd annak, amit én a saját testemből kiszakítva csináltam.

ÖREG: Bizony, bizony. Sokat ér egy ilyen vár. Sok pénzbe került, de megérte annak, aki építtette.

KELEMEN: Hát maga is pénzről beszél?

ÖREG: Csak azt mondom, megérte neki.

KELEMEN: Maga is pénzzel méri az értéket?

ÖREG: Nem én mérem, fiam, hanem aki építtette. Annak megérte. Mert vámot szed majd az erre haladó utasoktól. Nem lehet ingyen átmenni a parasztoknak, ha lisztet akarnak erre vinni az úton. Megszerzi ez a vár az árát hamarosan, amibe került eddig, meg amibe ezután kerül még. Mert nincs ez még készen. Sok munka kell még a csinosításhoz. Palotát is építenek benne, nemcsak a puszta falak lesznek. Szőnyeget hoznak a palotába, aztán csillámokkal rakják ki az ablakot. Jól élnek majd, akik benne élnek.

KELEMEN: Mit érdekel engem, hogy kik élnek benne.

ÖREG: Csak úgy mondom. Hogy nemcsak a jövőt szolgálja ez a vár, szolgálja a jelent is. Azokat, akik benn vannak. Akik meg kívül vannak, szeretnék elfoglalni. Lehet, hogy el is foglalják. Megölnek még ezért egypár embert, nem a te feleséged volt az egyetlen, ne gondold, Kelemen.

KELEMEN: De hát miért mondja mindezt nekem? Azt akarja megmutatni, hogy haszontalan volt a munkám? Hogy kár volt felépíteni ezt a várat?

ÖREG: Nem mondom én. Az a mesterséged, hogy építs. Csak én azt mondom, kár ezért embernek meghalni. Szegény Annád ott a falban, évszázadok múlva is — majd mikor nem is tudja már a vár ura, hogy egy asszonyt azért falaztak be elevenen, hogy ő jó sok vámot szedhessen az itt szekerező panasztoktól.

KELEMEN: Mihály bácsi, idefigyeljen! Nekem már senkim sincs a világon ezen a váron kívül. Befalaztam a feleségem, meghalt a gyerekem, megtagadott az anyám, kitagadott a falum, kiprédikált a pap. Hát ne akarja elvenni tőlem ezt is, amim van...

ÖREG: Van? Neked? Egy hét múlva be se eresztenek a kapun. Nem a tied. Meg ha jól értettem, nem is a vár kell neked, hanem az, hogy építhess. A munka maga.

KELEMEN: A mű, nem a munka. A munka keserves, a munka szenvedés, míg a követ rakja az ember, belefájdul a dereka: a műre gondol. Ami megéri az áldozatot. Mert nincs áldozat nélkül eredmény, nem kap az ember ingyen semmit, de nem is kellene. Még a születésünkért is az anyánk kínja a fizetség.

ÖREG: Igen, de az anyánk a saját fia születését kínlódja legalább, nem a földesúrét.

KELEMEN: Minek beszél? Minek mondja meg? Miért bánt? Hát nem hiszi el... hát nem hiszi el, hogy nekem megérte?

(Bejönnek mind a kőművesek.)

BOLDIZSÁR: Kezdődik az ünnepség, Kelemen. Induljunk.

(V é g e)